

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 58.082.124
Західноукраїнського національного
університету,
докторці економічних наук, професору
Зварич Ірині Ярославівні

ВІДГУК РЕЦЕНЗЕНТКИ

Докторки економічних наук, доцента, доцента кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного університету

Кривокульської Наталії Михайлівни

на дисертаційну роботу Шкварук Діни Григорівни на тему «Розвиток економіко-екологічного потенціалу АПК регіону», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Агропромисловий комплекс (АПК) є важливою складовою економіки регіонів України. Він формує продовольчу безпеку держави, забезпечує зайнятість населення та виступає джерелом експортного потенціалу. Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в економічній і соціальній сферах, посилення екологічних викликів та потреба у забезпеченні сталого розвитку територій зумовлюють необхідність розвитку економіко-екологічного потенціалу агропромислового комплексу регіону. В умовах глобалізації зростає потреба у підвищенні конкурентоспроможності регіонального АПК на міжнародних ринках, дотриманні екологічних вимог та інтеграції агропромислового комплексу у глобальні економічні процеси.

Водночас, інтенсивне використання природних ресурсів, деградація ґрунтів, зростання антропогенного навантаження на довкілля посилюють значущість переходу до екологічно збалансованих моделей розвитку агропромислового

виробництва. У цьому контексті особливого значення набуває ефективне використання економіко-екологічного потенціалу АПК, що передбачає інтеграцію економічної ефективності з екологічною безпекою, раціональним природокористуванням та впровадженням інноваційних технологій.

В умовах воєнних викликів та повоєнного відновлення економіки України питання ефективного використання ресурсного потенціалу регіонів, збереження природного капіталу та підвищення конкурентоспроможності АПК набувають стратегічного значення. Це обумовлює необхідність наукового обґрунтування напрямів розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК регіону як важливого чинника забезпечення його стійкості, адаптивності та довгострокового розвитку.

Отже, дисертаційне дослідження Шкварук Д. Г. є актуальним, своєчасним і науково значущим, оскільки спрямоване на вирішення комплексних завдань забезпечення економічного зростання, екологічної безпеки та сталого розвитку територій.

2. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі.

Дисертація є цілісним науковим дослідженням із класичною структурою: анотація, вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Логіка побудови кваліфікаційної наукової праці повністю відповідає поставленим науково-практичним завданням.

У вступі автором розкрито актуальність проблеми, мету, завдання, наукову новизну та практичну цінність виконаної роботи, а також представлено інформацію про апробацію результатів дослідження та особистий внесок здобувача.

У першому розділі узагальнено еволюцію наукових підходів до трактування категорій, серед яких: «потенціал», «економічний потенціал» і «екологічний потенціал» та запропоновано авторське визначення поняття «економіко-екологічний потенціал АПК регіону». Уточнено структуру цього потенціалу шляхом виокремлення базових складових (природні, трудові, виробничі, фінансові, інноваційні ресурси) та доповнення її інституційним і інформаційним компонентами. На відміну від традиційних підходів, де потенціал розглядається як

сукупність ресурсів, запропонована його структура дозволяє врахувати механізми їх реалізації, що підвищує прикладну цінність дослідження.

Систематизовано методичні підходи до оцінювання економіко-екологічного потенціалу АПК регіону та обґрунтовано доцільність комплексного підходу до оцінювання цього потенціалу з використанням системи показників. Метод експертного оцінювання, застосований для вибору цих показників, дав змогу визначити їхню відносну вагомість та перевірити узгодженість суджень за допомогою коефіцієнта конкордації.

Інституційне забезпечення розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК регіону запропоновано розглядати як сукупність правових, організаційних, економічних і управлінських механізмів, що створюють умови для підвищення ефективності використання ресурсів та зниження екологічних загроз.

Другий розділ дисертації присвячено комплексному аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК Вінницької області. Проведено оцінювання впливу ключових природно-економічних і виробничих факторів на результати функціонування галузі, зокрема на обсяг експорту продукції. На основі економіко-статистичних методів побудовано лінійну багатофакторну регресійну модель, яка дозволила визначити силу та характер впливу окремих факторів на результуючий показник. Також здійснено прогнозування динаміки розвитку досліджуваних показників із використанням методів трендового аналізу.

У третьому розділі роботи обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК Вінницької області з урахуванням результатів проведеного аналізу. Розроблено концептуальну модель формування та реалізації стратегічних напрямів розвитку потенціалу, а також запропоновано інструменти їх практичної реалізації. Окрему увагу приділено формуванню та впровадженню регіонального бренду «EcoVinnytsia» як інструменту підвищення конкурентоспроможності та екологічної орієнтації продукції АПК, а також розширення її присутності на зовнішніх ринках.

Висновки висвітлюють основні отримані результати та відповідають вимогам, які висуваються до дисертаційних робіт.

Додатки містять необхідні акти впровадження, що підтверджують практичну значущість проведеного дослідження.

Наукові результати дослідження є обґрунтованими завдяки використанню комплексу взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Зокрема, застосування системного аналізу забезпечило цілісне бачення економіко-екологічного потенціалу АПК як складної системи, економіко-статистичні методи дозволили здійснити кількісну оцінку тенденцій його розвитку, а метод експертних оцінок – обґрунтувати якісні характеристики та перспективи його трансформації.

Достовірність усіх одержаних положень і висновків підтверджується результатами проведених досліджень, а також успішною практичною імплементацією розроблених рішень. Виходячи з аналізу змісту, можна констатувати, що мета дисертаційної роботи була повністю досягнута, і робота відповідає критеріям завершеної наукової кваліфікаційної праці.

3. Наукова новизна дисертаційної роботи.

Результатами дисертаційної роботи, що претендують на наукову новизну, є такі:

вперше:

- розроблено квадрантну модель оцінювання економіко-екологічного потенціалу АПК регіону, що базується на застосуванні теорії нечіткої логіки та забезпечує більш об'єктивне й комплексне відображення особливостей його функціонування. Запропонована модель дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони розвитку досліджуваної галузі, формувати достовірну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень і визначення стратегічних орієнтирів ефективного використання та розвитку потенціалу в умовах економічної та політичної нестабільності;

удосконалено:

- концептуальну модель стратегічних пріоритетів розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК Вінницької області, яка відображає логічну послідовність дій від оцінки поточного стану потенціалу до формування його стратегічних орієнтирів (модернізація агровиробництва, раціональне

використання природно-ресурсної бази, формування «зеленої» інфраструктури, розвиток брендингу екологічно чистої продукції, створення агроекологічних кластерів і цифровізація екологічного моніторингу та управління). На відміну від існуючих, авторський підхід забезпечує комплексне узгодження економічних та екологічних інтересів, що сприяє ефективному використанню ресурсів і підвищенню конкурентоспроможності регіону;

– систему показників оцінювання стану економіко-екологічного потенціалу АПК регіону, яка, на відміну від існуючих підходів, поєднує кількісні та якісні показники, а також враховує специфічні особливості функціонування досліджуваної галузі. Це забезпечує можливість більш повного виявлення дисбалансів у розвитку окремих складових економіко-екологічного потенціалу та формування практичних рекомендацій щодо їх усунення й подальшої активізації розвитку АПК регіону;

– підходи до визначення векторів розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК регіону на основі узагальнення міжнародного досвіду екологізації аграрного виробництва та його адаптації до умов функціонування АПК України. Запропонований підхід передбачає використання триплексної моделі взаємодії «економіка – екологія – соціум», що забезпечує узгодження економічних та екологічних інтересів розвитку, активізацію впровадження інноваційних технологій та підвищення ефективності використання економіко-екологічного потенціалу АПК регіону.

набули подальшого розвитку:

– науково-методичні підходи до дослідження конкурентоспроможності АПК, у межах яких використання кореляційно-регресійного аналізу дозволило ідентифікувати основні фактори впливу на обсяги експорту продукції та обґрунтувати економіко-математичну модель їх прогнозування. Це дозволило поєднати аналіз виробничих, екологічних та макроекономічних показників із практичним прогнозуванням, що підвищує прикладне значення результатів для регіональної аграрної політики.

4. Дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладу наукових результатів в опублікованих працях.

Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 304 сторінки, з яких 262 сторінки відведено під основний текст. Отримані результати досліджень проілюстровано за допомогою 35 рисунків та 35 таблиць. Список використаних джерел охоплює 322 позиції наукової літератури. Додаткова інформація, яка підкріплює результати дослідження, згрупована у 10 додатках.

Дослідження написано українською мовою з дотриманням вимог академічного стилю. Текст відзначається логічністю і послідовністю викладу. Структура рукопису і форма висвітлення наукових результатів, висновків та пропозицій забезпечує їхнє чітке розуміння. Візуальне та структурне оформлення роботи відповідає чинним стандартам МОН України.

Експертиза на антиплагіат підтвердила значний ступінь унікальності поданого тексту. У рукописі немає неправомірних запозичень; будь-яке використання напрацювань інших авторів має коректні посилання на оригінальні джерела. Це засвідчує дотримання здобувачем норм академічної доброчесності й етики.

Основні наукові результати дисертації висвітлено у 25 наукових публікаціях, з них: 1 стаття у науковому періодичному виданні, який індексується в науково-метричній базі Scopus, 11 статей у наукових фахових виданнях України, 3 з яких одноосібні, 13 наукових публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

5. Практичне значення результатів дисертаційної роботи.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, науковими установами при формуванні та реалізації політики сталого розвитку АПК, а також суб'єктами господарювання агропромислового комплексу.

Запропоновані в дисертаційній роботі науково-методичні підходи до оцінювання економіко-екологічного потенціалу АПК регіону можуть бути використані для здійснення комплексного аналізу стану галузі, визначення ключових факторів впливу на її розвиток та обґрунтування управлінських рішень. Побудована лінійна багатofакторна регресійна модель може застосовуватися для

прогнозування обсягів експорту продукції АПК та оцінювання впливу окремих факторів на його динаміку.

Розроблена концептуальна модель стратегічних пріоритетів розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК регіону може бути використана при формуванні регіональних стратегій розвитку, програм підтримки аграрного сектору економіки та еколого-економічної політики. Запропоновані інструменти реалізації стратегічних пріоритетів, зокрема формування та впровадження регіонального бренду «EcoVinnytsia», сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції, розширенню її присутності на зовнішніх ринках та забезпеченню екологічної орієнтації виробництва.

Важливою перевагою дисертаційної роботи є комплексний характер отриманих результатів, що поєднують аналітичний, прогнозний і стратегічний інструментарій, та можуть бути використані для формування ефективної регіональної політики розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК.

6. Зауваження до дисертації.

Відзначаючи належний рівень виконання дисертаційного дослідження, слід звернути увагу на окремі дискусійні питання і положення, серед яких:

1. На рис. 1.6 наведено схематичне зображення основних напрямів інституційного забезпечення економіко-екологічного потенціалу АПК регіону. Представлений рисунок є інформативним, однак його побудова характеризується методологічною невпорядкованістю. Зокрема, поряд із напрямками інституційного забезпечення на рисунку одночасно відображено інструменти регулювання (правові, програмно-цільові, економічні), а також суб'єктний склад (органи місцевого самоврядування, наукові установи) без їх належного структурного розмежування. Це знижує методологічну чіткість та логіко-структурну узгодженість представленої на рис. 1.6. інформації.

2. Підрозділ 2.3 відзначається логічною послідовністю викладення матеріалу та використанням економіко-статистичних методів для обґрунтування отриманих результатів. Зокрема, побудована лінійна багатофакторна регресійна модель дозволяє виявити ключові фактори впливу на обсяг експорту продукції АПК Вінницької області та оцінити тісноту взаємозв'язку. Водночас, прогнозні оцінки,

здійснені на основі методу лінійного тренду та екстраполяції середніх темпів зростання, за умови врахування можливого впливу зовнішніх чинників, зокрема макроекономічної нестабільності, воєнних ризиків та змін державної політики, дали б змогу підвищити рівень наукової обґрунтованості, достовірності та практичної значущості отриманих результатів.

3. Концептуальна модель стратегічних пріоритетів розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК Вінницької області, подана на рис. 3.8, є структурованою та відображає взаємозв'язок між оцінкою рівня розвитку економіко-екологічного потенціалу, стратегічними цілями та пріоритетами його розвитку. Водночас, вона потребує подальшого структурно-логічного доповнення. Зокрема, доцільною є конкретизація результативного блоку шляхом визначення очікуваних результатів (підвищення екологічності продукції АПК, зростання обсягів її експорту, зниження екологічного навантаження на довкілля регіону тощо), а також включення індикаторів оцінювання ефективності реалізації стратегічних пріоритетів (рівень викидів в атмосферу, частка органічної продукції, кількість сертифікованих виробників тощо). Крім того, запропонована модель не відображає суб'єктного складу та інструментів реалізації визначених стратегічних пріоритетів, що обмежує її прикладну цінність.

4. Представлена на рис. 3.9 схема процесу реалізації бренду «EcoVinnytsia» відображає основні етапи його формування, однак потребує структурно-логічного впорядкування. Зокрема, доцільним є її доповнення відображенням суб'єктного складу реалізації кожного етапу, результативних характеристик (очікуваних результатів), а також індикаторів оцінювання ефективності. Крім того, схема має лінійний характер і не враховує механізмів зворотного зв'язку та коригування управлінських рішень, що є важливим у контексті забезпечення адаптивності процесу реалізації бренду «EcoVinnytsia» до змін зовнішнього середовища.

Зазначені зауваження не зменшують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, а лише вказують на складність досліджуваної проблематики та можуть слугувати орієнтиром подальших наукових розвідок.

7. Висновки.

Представлена дисертаційна робота Шкварук Діни Григорівни на тему «Розвиток економіко-екологічного потенціалу АПК регіону» має обґрунтовану актуальність, містить завершені наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну та практичну цінність.

Отримані результати відіграють важливу роль для розвитку спеціальності С1 Економіка та міжнародні економічні відносини.

Таким чином, з огляду на актуальність теми дисертації, її наукову новизну, практичне значення результатів та повноту їх викладу у наукових працях, а також відсутність порушень академічної доброчесності, вважаю, що дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44), а її авторка Шкварук Діна Григорівна – заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

Доцент кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу

Західноукраїнського
національного університету,
докторка економічних наук, доцент

Наталія КРИВОКУЛЬСЬКА

Завіряю:
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

Кривокульська
А. Свєтлик